

Верховний
Суд

Невідповідність закону чи іншого правового акта Конституції України: архітектоніка вирішення справ адміністративними судами

Михайло Смокович

Голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук

КАС України

Стаття 7

«Джерела права, які застосовуються судом»

Конституція України

«Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України»

(частина 2 статті 19)

- Адміністративний суд зобов'язаний вирішувати судові справи, які перебувають у його провадженні, відповідно до положень Конституції та законів України.

- Принцип законності є невід'ємним складовим функціональної діяльності кожного органу державної влади, зокрема й адміністративних судів.
- Принцип законності, на відміну від принципу верховенства права, не завжди має своїм знаменником «справедливість».

КАС України

«У разі невідповідності правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу, або положення відповідного міжнародного договору України»

(частина 3 статті 7)

«Якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії»

(частина 4 статті 7)

I. Повноважність суду не застосовувати закон чи інший правовий акт у разі висновку про його суперечність Конституції України і застосовувати норми Конституції України як норми прямої дії,

кореспондує:

- принципу верховенства права
- узгоджується з іншими імперативами Конституції України:

«Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» (частина 2 статті 8);

- «Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» (частина 3 статті 8) та ін.

II. Норми закону не можуть застосовуватися автоматично

Чинність закону є лише передумовою його дії,

що зобов'язує відповідні державні органи здійснити заходи, необхідні для забезпечення належної дії закону:

- 1) привести у відповідність до закону, що набрав чинності, інші закони та підзаконні нормативно-правові акти;
- 2) довести зміст закону до виконавців;
- 3) прийняти певні підзаконні акти тощо.

✓ Поза межами чинності такого закону означені дії не мали б жодних юридичних підстав

Застосування судами положення закону чи іншого правового акта без належної його правової оцінки на відповідність (несуперечність) Конституції України, вказує:

- на порушення процесуально визначених вимог КАС України;
- свідчить і про порушення імперативних приписів Конституції України.

III. Законодавець у разі виявлення судом невідповідності закону чи іншого правового акта, спонукає суд:

- не замовчувати «суперечність» правових актів нормам Конституції України;
- здійснювати процесуально визначені кроки щодо усунення такої невідповідності.

«Діяльність правотворчих і правозастосовчих органів держави має здійснюватися за принципом верховенства права і прямої дії норм Конституції України, а повноваження – у встановлених Основним Законом України межах і відповідно до законів»

*(підпункт 4.3 пункту 4 мотивувальної частини
Рішення Конституційного Суду України
від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018)*

Єдність судової практики

забезпечує дотримання принципу рівності всіх громадян

перед законом, що втілюється шляхом

однакового застосування судом тієї самої норми закону

в однакових справах щодо різних осіб

IV. Відмова від розгляду питання про невідповідність Конституції України певного правового акта у разі мотивованого обґрунтування позивача у спорі із суб'єктом владних повноважень

має ознаки

необґрунтованого (невмотивованого) рішення, прийнятого судом.

«Право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., слід тлумачити в контексті Преамбули Конвенції, яка проголошує верховенство права як складову частину спільної спадщини Договірних держав»

(Рішення ЄСПЛ від 28.11.1999 р. у справі «Brumarescu v. Romania»)

V. Вирішення питання щодо:

- *правомірності* правового акта – сфера компетенції адміністративного суду;
- *конституційності* правового акта – сфера компетенції Конституційного Суду України.

«Усі питання, вирішення яких згідно Конституції України належать до юрисдикції Конституційного Суду України, не належать і не можуть належати до юрисдикції жодного іншого органу, зокрема й адміністративного суду»

КАС України

«Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на справи,
що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України»

(пункт 1 частини 2 статті 19)

Суперечність закону чи іншого правового акта

Конституції України свідчить про його протиправність

Протиправність вказує на:

- незаконність акта;
- відсутність правових підстав для дії такого акта як регулятора суспільних відносин;
- неможливість створення ним відповідних правових наслідків для суб'єктів будь-яких правовідносин.

VI. Конституційний Суд України
за конституційними поданнями Верховного Суду
вирішує питання про відповідність Конституції України
(конституційність):

- законів та інших правових актів Верховної Ради України;
- актів Президента України;
- актів Кабінету Міністрів України;
- правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- офіційного тлумачення [Конституції України](#).

(стаття 150 Конституції України)

VII. Норми Конституції України здебільшого мають загально-декларативний характер, що ускладнює їх пряме (безпосереднє) застосування судами при вирішенні ними цієї чи іншої адміністративної справи

Функціональне призначення Верховного Суду як найвищої судової установи в Україні полягає й у тому, щоб:

- формувати обґрунтовану правову позицію щодо застосування судами конкретної норми матеріального права або дотримання норми процесуального права, що була неправильно використана судом, і, таким чином, спрямовувати судову практику в єдине і правильне правозастосування;
- на прикладі конкретної справи роз'яснити зміст акта законодавства в аспекті його розуміння та реалізації на практиці в інших справах із вказівкою на обставини, що потрібно враховувати при застосуванні тієї чи іншої правової норми, але не нав'язуючи при цьому судам нижчої інстанції результату вирішення конкретної судової справи тощо.

VIII. Повторне прийняття Верховною Радою України фактично ідентичних положень законів, які раніше уже були визнанні Конституційним Судом України такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними)

«Конституційний Суд України зауважує, що закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані неконституційними, не можуть бути прийняті в аналогічній редакції, оскільки рішення Конституційного Суду України є «обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені» (*частина друга статті 150 Конституції України*).

Повторне запровадження правового регулювання, яке Конституційний Суд України визнав неконституційним, дає підстави стверджувати про порушення конституційних приписів, згідно з якими закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» (*частина друга статті 8 Основного Закону України*)

(абзац 2 пункту 7 мотивувальної частини

Рішення КСУ від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016)

УЗАГАЛЬНЕННЯ:

Змістовна єдність правової платформи регулювання суспільних відносин у державі є вкрай необхідною, оскільки сприяє формуванню єдності правозастосовної практики, що є важливою умовою функціонування демократичної, правової держави.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!